

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА І ПРОПАГАНДА

УДК 342-051:316.658.4

Воляннюк О. Я.

МЕМОРІАЛЬНА ПРОПАГАНДА: СПРОБА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ

До наукової дискусії пропонується поняття «меморіальна пропаганда». Цей феномен може тлумачитись двояко: 1) як одностороннє нав'язування та часте повторення безальтернативної версії минулого; 2) як можливість політичних акторів репрезентувати власні версії вибраних історичних сюжетів. Його актуалізацію пов'язано з дослідженням у сучасній політології та загалом соціально-гуманітарних науках популізму, дезінформації, пост-правдивих обставин політики, політики пам'яті тощо. Підкреслюється принципова властивість цього різновиду пропаганди, за якого на широкий загал виносяться не орієнтири майбутнього розвитку, а конкретні інтерпретації минулого та заклики до боротьби за відповідні смисли. Висловлюється застереження, що цілеспрямоване поширення вибіркової інформації про минуле потенційно може формувати наперед визначені моделі політичної поведінки, (дез)інтегрувати сталі суспільно-політичні спільноти, загрожувати цілісності держав. Втім центральною проблемою визначено не саме пропагування минулого, але виключна зосередженість політиків на цій діяльності. Така ситуація може свідчити про згорання демократичних засад політики.

На основі аналізу чинного законодавства України висунуто припущення, що саме історична тематика складає важливу частину офіційної (контр)пропаганди особливо в останні роки, водночас головна увага держави зосереджена саме на протидії ворожій меморіальній пропаганді, а не власній стратегії пропагування.

Ключові слова: пропаганда, меморіалізація, політика пам'яті, пост-права, політичне самовизначення.

Пропаганда – невід'ємна частина конструювання політичної дійсності, що зокрема націлена на політичне самовизначення й вибір громадян, їх поведінку та світоглядні орієнтири в суспільно-політичному житті. Водночас самовизначення – цивілізаційне, політичне, культурне, соціальне – залежить від раціонального та інтуїтивного вибору особистістю власного уявлення про ряд основоположних життєвих понять. До цих понять належать і такі як минуле, сьогодення та майбутнє. Ставлення людини до цих феноменів, сконцентрованість на одному з них значною мірою визначає спосіб мислення, світогляд, ціннісні установки та політичні преференції. Такий вибір часто покладається на минуле. Його очевидність в уяві людей, його визначеність в представленнях суспільних авторитетів та пропагандистів дає, на перший погляд, простіші можливості відповісти на питання: хто ми та що нас об'єднує? Особливо ця орієнтованість на минуле відчутна в умовах затяжних соціально-економічних негараздів, політичних криз, збройних протистоянь, коли політична дійсність, а тим більше майбутнє сприймаються з пересторогами й острахом, а отже меншою мірою можуть відігравати ідентифікуючу роль. Тож нашу увагу привертає окрема ніша пропагандистської діяльності – цілеспрямоване поширення вибіркової інформації про минуле, яка потенційно може об'єднувати людей або навпаки – руйнувати усталені суспільно-політичні спільноти і навіть загрожувати цілісності держав.

Окреслена проблема особливо цікава в сучасних суспільно-політичних реаліях пострадянського простору, в умовах руйнації відносин між колишніми союзниками та подальшого пошуку ціннісних пріоритетів розвитку. Про пошуки людиною власного місця у політичному житті суспільства, паралельні зовнішні й внутрішні, інституційні й ідеологічні, кількісні та якісні, історичні, реальні й потенційні чинники, які впливають на цей вибір, пишуть О. Бабкіна, В. Горбатенко, Г. Зеленько, Н. Латигіна, М. Михальченко, Л. Нагорна, О. Новакова, Н. Ротар та багато ін. Пропаганда як окремий метод політичної боротьби також

викликає помітний науковий інтерес серед вітчизняних політологів (Д. Арабаджієв, Б. Дем'яненко, С. Денисюк, О. Докаш, Т. Кремень, І. Побочий, Г. Почепцов, Є. Тихомирова, Ю. Шайгородський та ін.). Нашу ж увагу привертають окремі різновиди пропаганди, які переважно у прихованій формі можуть провокувати девіантні форми політичної поведінки, розпалювати ворожнечу на ґрунті політичних цінностей і смислів.

Міжнародна спільнота гостро засуджує пропаганду війни ще з 1947 р., коли Генеральною Асамблеєю ООН прийнята Резолюція «Заходи, що повинні вживатися проти пропаганди та розпалювачів нової війни». У ній зокрема йдеться про неприпустимість будь-якої форми пропаганди, що ведеться в будь-якій країні, та має на меті або здатна створити/посилити загрозу миру, порушення миру або акт агресії [13]. Однак війна вже тривалий час є частиною суспільно-політичної реальності навіть європейського життя, а її пропагування та підтримка реалізуються цілим комплексом сценаріїв та сюжетів, методів й інструментів, що, вочевидь, є досить ефективними. Відтак засудження окремих видів пропаганди і навіть усвідомлення суспільством їх небезпечного потенціалу зовсім не означає відмови від цього методу політичної боротьби. Дзеркальні ворожі інформаційні приводи, відомі як контрпропаганда, часто лише поглиблюють взаємні непорозуміння та утверджують непримиренні політичні позиції. Таке явище потребує системного та глибокого вивчення.

Метою цієї статті є спроба концептуалізації поняття «меморіальна пропаганда», виявлення її характерних проявів та особливостей, ознак та варіацій, зрештою осмислення її впливу на політичну дійсність суспільства та політичне самовизначення особистості.

У сучасних політологічних дослідженнях феномени пропаганди, політичної реклами, політичного маркетингу та PR розглядаються досить взаємозв'язано [2; 6; 15], а їх значення у політичному житті суспільства зазвичай вбачається у «наданні можливості політичним акторам репрезентувати своє розуміння головних проблем і шляхів їх вирішення, створенні та підтримці простору демократичного діалогу між владою та громадянами за посередництвом ЗМІ» [14]. Підкреслюється роль пропаганди як у широких контекстах – у «становленні та трансформації політичних режимів» [5], так і в дещо конкретніших сферах – у завоюванні, отриманні, утриманні й зміні політичної влади, «створенні іміджу політичного лідера» [6] тощо. Серед суттєвих проблем, на які вказують дослідники, є не стільки самі принципи та технології пропаганди у політиці, скільки виключна орієнтація, зосередженість політиків й медіа на своїй пропагандистській місії [2]. Тобто на практиці, особливо в умовах нестабільної демократії пропаганда часто заміщує інші важливі для суспільно-політичного розвитку напрямки політичної діяльності, такі як артикуляція, агрегація, узгодження соціальних інтересів, діалог позицій, раціоналізація наявних суперечностей, політична соціалізація, розробка дієвих політичних програм, забезпечення наступництва, прогнозованості, інноваційності суспільно-політичного розвитку тощо.

Пропаганду прийнято вважати «м'якою» силою політиків, громадських активістів, державних діячів. Пропагувати можна, наприклад, здоровий спосіб життя, освітні можливості, культуру взаєморозуміння, конкретні шляхи суспільного розвитку тощо. У наведених прикладах відчутна орієнтація на деяке спільне майбутнє, окреслення певних цілей і досягнення результатів. Водночас нерідко пропагандисти торкаються й проблем минулого, коли на широкий загал не стільки виносяться орієнтири розвитку, скільки певне «поринання» у минуле, його конкретні інтерпретації, а також обґрунтовується необхідність боротьби за відповідні смисли. Це явище у науковій літературі часто називають історичною політикою, «терором спогадів», «одержимістю минулим» і т.д. Менш популярне пропонуване у цій статті поняття «меморіальна пропаганда», що більшою мірою відображає нав'язливий характер функціонування подібних явищ, їх механіку та інструментальність. Якщо політика означає пошук шляхів погодження різносторонніх інтересів, підходів, бачень, вироблення ефективних програм інтеграції різних досвідів у спільний контекст, то пропаганда у сфері минулого – це нав'язливе та часте повторення безальтернативної версії минулого, що не передбачає жодних можливостей для зворотного зв'язку з одержувачем такої інформації.

Поняття «меморіальний» (memorialis латинською означало «пам'ятний») буквально означає пам'ятні процеси і явища, тобто такі, що слугують власне запам'ятовуванню, увічненню пам'яті визначної постаті чи події, постійним нагадуванням про них. Звичними для нас є дефініції «меморіал», «меморіальна дошка», «меморіальний знак», «меморіальний комплекс» та ін. (більше про їх тлумачення див., наприклад, у словнику ключових термінів «Національна та історична пам'ять» [7, с. 217-223]). У статті ми пропонуємо використовувати словосполучення «меморіальна пропаганда» щодо сукупності суспільних заходів, політичних й освітніх програм, публічних виступів, сюжетів, текстів та інших інформаційних приводів, які спрямовані відкрито чи приховано презентувати визначені оцінки конкретних історичних подій, фактів, постатей.

Понятійний апарат сучасної політичної науки загалом та студій пам'яті зокрема вочевидь потребує розширення у світлі сучасних викликів імітаційної демократії, «розхитування» основ національної та міжнародної безпеки. До прикладу, вже декілька років поспіль, слідом за філологами, соціогуманітарії з усього світу дискутують довкола феномену «пост-правдивих» обставин у політиці [див. напр. 17] – тобто такої специфічної соціально-політичної дійсності, коли об'єктивні факти мають все менший вплив на громадську думку, натомість звернення до емоцій, переживань, інтерпретацій та суб'єктивних переконань формує політичний порядок денний. «Пост-факти» по суті заміщують політичну дійсність, формуючи нові виклики перед науковцями та практиками.

Феномен «пост-правди», значною мірою умовний і метафоричний, все ж характеризує динаміку сучасного політичного життя суспільства, коли багатоголосся політичних досвідів, накопичення політичних спогадів і домислів вже не вкладається у мозаїчну й плюралістичну картину політичних відносин і процесів, але поглиблює ситуацію недовіри та взаємних докорів. Втім, якщо для політологічного словника «пост-правда» є відносно новим поняття, то для дослідників проблем суспільної пам'яті воно вочевидь викликає стійкі асоціації з іншим феноменом – пропонованим ще на початку 1990-х рр. М. Гірш поняттям «постпам'ять». У нього авторка вклала складний та досить динамічний зміст. Йдеться про можливість людини й суспільства «пам'ятати» те, що не пережите особисто, але передане через покоління, між окремими суб'єктами, та в більшості випадків пов'язане з травматичним колективним минулим. У контексті нашого дослідження важливо підкреслити, що така постпам'ять – це дуже умовний «простір пригадування» [16, с. 9], який знаходиться на глибокому емоційному рівні, здебільшого на рівні уяви, фантазії, ідей, вимислу, аніж власне спогадів. Саме до цього рівня апелює і пропаганда, розуміння механізмів якої дозволяє наблизитися до чіткішого розмежування деструктивних та конструктивних стратегій політики пам'яті. Загалом можна припустити, що саме пропаганда передує формуванню постпам'яті – характерного для сучасного суспільства стану, у якому розмиті межі між уявним/вигаданим і реальним/фактичним, що призводить до ситуації загального розчарування, безкарності та безвідповідальності у політиці.

Повертаючись до класичних політологічних напрацювань, зауважимо, що пропаганда (від лат. *pro* – попереду, *ago* – поширюю) у сучасній теорії політики тлумачиться як один із методів політичної боротьби (поряд з агітацією, підкупам, погрозами, економічними блокадами, саботажами, насильством, терором, збройними заколотами, відкритими військовими протистоянням тощо). Уявлення про цивілізовані форми політичних відносин впевнено заміщують згадані репресивні заходи переконаннями, та, одночасно, легітимізують у громадській уяві нові форми насильства, формулюючи й нові дискусійні поняття – гібридна війна, інформаційна агресія, історична пропаганда тощо. Чимало сучасників, вочевидь, прагнуть поширення власних переконань (в тому числі й у меморіальній сфері), які одночасно були б і серйозними за змістом, і захоплюючими за формою донесення. Технології та методики пропаганди значною мірою уможливають це завдання. Така діяльність «спрямована на системне поширення та активну популяризацію ідей, учень, поглядів, знань, міфів, стереотипів тощо з метою формування певного світогляду,

корегування системи цінностей, створення необхідного емоційного фону для здійснення впливу на поведінку окремої людини або суспільства» [8, с. 610].

У сучасних суспільно-політичних умовах традиційне енциклопедичне поняття потребує увиразнення. Позаяк, коли йдеться про «активне формування чіткого переконання, що стимулює конкретну політичну дію/бездіяльність» [8, с. 610], то варто все чіткіше й детальніше розрізняти ті теми, сфери й напрямки (а також відповідні можливості й загрози), які найчастіше використовуються пропагандистами. Ключові структури суспільної пам'яті, на наш погляд, належать саме до таких, що за певних обставин легко піддаються пропагандистському впливу. Адже ще донедавна поняття «пропаганда» частіше зустрічалося в історичних контекстах – радянська, сталінська, фашистська, нацистська пропаганда тощо. Сьогодні ж спостерігаємо за його актуалізацією та оновленням. При цьому саме минуле викликає посилену увагу пропагандистів та популістів, а колишні пропагандистські тези «реанімуються» вже в нових формах та способах донесення (див. наприклад віртуальний пам'ятник Йосипу Сталіну в мережі Інтернет <http://pamyatnikstalinu.ru/>).

Мобілізація людей на пропагандистські заходи є своєрідним інструментом підтримки державної влади, виявлення лояльних до режиму громадян, організацій, урядів, а також тих, що йому опонують. До прикладу, великі паради, марші на пошану певних історичних подій зазвичай відбуваються за участю запрошених закордонних гостей, представників міжнародних організацій тощо. Їх присутність або ж відмова від участі вже традиційно вважається показником світового визнання. Започаткування самостійних громадських ініціатив, співзвучних офіційним у сфері політики пам'яті, залучення наукових, культурних й освітніх осередків до їх реалізації є також певним показником легітимациі провладного курсу. Зрештою сучасні технології також дозволяють відстежити загальну динаміку підтримки влади за реакцією інтренет-користувачів на відповідні дописи/статті, в т.ч. й з історичної тематики. Подібні публікації політичними акторами різного рівня стали досить популярними та часто викликають суспільний резонанс.

Разом з тим, однозначного розуміння ролі пропаганди у сфері комеморації немає. Деструктивна меморіальна пропаганда означає заходи з формування «єдино правильного» знання про минуле, у якому відсутні різночитання. Це знання має офіційну підтримку, а отже, й певні гарантії, впевненість його репрезентантів. Для цього напрямку політичної діяльності характерне втручання влади у сферу історичної науки, а також різною мірою переслідування інакомислячих. На вимогу конкретних владних структур минуле переписують. Більшість же громадян фактично не беруть участь чи відповідальність за формування такої візії минулого, але є активними співучасниками у її підтримці.

Тут варто було б детальніше зупинитися не лише на дезінтеграційному чи деструктивному потенціалі меморіальної пропаганди, але й на позитивних можливостях цього інструменту. Втім цей напрямок, на наш погляд потребує самостійного дослідження. Зазначимо лише, що меморіальна пропаганда користується потужними політичними ресурсами. Пропаганда є «симптомом» дефіциту серйозних, ґрунтовних, фактологічно сильних історій-оповідей, текстів, програм, досліджень, які би дозволяли об'єктивно оцінювати реальність і протистояти міфам. Вона дуже «голосна», зокрема й тому, що покликана заповнити ті дистанції, умовні «провалля», що існують між поколіннями або верствами суспільства, які пережили певні колективні травми, історичні кризи, трагічні події, і тими, що їх не відчули. Така позиція досить детально описана А. Ассман: травми руйнують людську пам'ять та формують розриви комунікації між поколіннями – що глибші ці провали пам'яті, то інтенсивніша реакція, сильнішими є бажання ці провали відновити [1]. Пропаганда у такому зв'язку може відбудовувати спільну культуру пам'яті, усуваючи відмінності людських досвідів та їх сприйняття.

Дискусії про пропаганду завжди пов'язані з питаннями дотримання свободи слова у громаді, можливостями держави визначати рамки та проводити межі між пропагандистськими та інформаційними/просвітницькими повідомлення тощо. Приміром, осуджуючи будь-які форми пропаганди війни у світі, ООН одночасно «вимагає розвитку

загальної поваги до основних свобод, в тому числі до свободи слова, і їх дотримання» [13]. Згадана післявоєнна Резолюція вочевидь вкотре актуалізувала тривалі інтелектуальні суперечки про межі й мистецтво пропаганди. У лекції Б. Рассела (1872-1970) «Вільнодумство та офіційна пропаганда» це мистецтво осмислюється як успішний, схожий на рекламу, метод діяльності урядів й політиків усіх розвинених країн, джерелом якого є емоції, а результатом – прогнозована громадська думка. Втім, як зауважує вчений, найважливіше заперечення проти пропаганди (питання, що й досі залишається відкритим), викликане не стільки зверненням пропагандистів до людської нерозсудливості, скільки тими перевагами, пріоритетом, яке мають багатії та можновладці перед пересічними громадянами в організації пропаганди і контрпропаганди [12]. Меморіальна пропаганда також викликає чимало запитань, серед яких центральне – Хто має право та можливості поширювати на загальні власні оціночні судження про минуле? До якої міри держава може користуватися пропагандистськими методиками, реалізуючи визначену стратегію політики пам'яті?

Досвід української державності засвідчує зростання уваги до нормативного регулювання у сфері меморіальної пропаганди. Якщо у 1990-х рр. законотворці практично відмовилися від оперування в офіційних документах поняттям «пропаганда», то вже на початку 2000-х рр. термін періодично з'являється. Зокрема у контексті «підтримки пропаганди України за кордоном» з 2006 р. йдеться й про меморіальну складову цього питання, передбачається: проведення заходів, пов'язаних з ознайомленням іноземної молоді українського походження з національними традиціями, українською історією; придбання навчально-методичної літератури для шкіл/класів за кордоном, в яких вивчається українська мова, література, історія та культура України; забезпечення виготовлення та встановлення за кордоном пам'ятників (пам'ятних знаків, меморіальних дошок) видатним діячам української історії, науки та культури [9]. Втім подібна практика саме з підтримки меморіальної пропаганди не набула поширення, а її реалізація потребує окремого дослідження.

Натомість практики з осудження й протидії пропаганді в меморіальній сфері мають місце та лише посилюються. З 2008 по 2011 р. у ВРУ обговорювався Проект Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за пропаганду ідей нацизму» (зрештою знятий з розгляду) [11]. Значний суспільний резонанс викликав прийнятий у 2015 р. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Тут вперше законодавець роз'яснює поняття пропаганди у конкретному контексті – як публічне заперечення (зокрема через ЗМІ) злочинного характеру тоталітарного режиму згаданого історичного періоду; «виготовлення та/або поширення, а також публічне використання продукції, що містить символіку» відповідних режимів (ст. 1). Така пропаганда «визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв» та «є підставою для відмови в реєстрації та/або припинення діяльності юридичної особи, політичної партії, іншого об'єднання громадян, підставою для відмови в реєстрації та/або припинення випуску друкованого засобу масової інформації» (ст. 3) [4]. У 2017 р. термін «пропаганда» знову актуалізується у світлі заборони виготовлення, публічного використання, демонстрації або носіння георгіївської (гвардійської) стрічки чи її зображення [3]. Частково можемо говорити про меморіальну контрпропаганду і в контексті державної протидії ворожій інформаційній пропаганді РФ на окупованих територіях [див. напр. 10].

Безумовно, згадані документи потребують глибшого аналізу, що наразі лише частково реалізований дослідниками. Водночас прикметно, що станом на 9 грудня 2018 р. із 28 нормативних документів України, які містяться у базі даних «Законодавство України», та які оперують терміном «пропаганда», більшість (17) стосуються меморіальної політики. Можемо припустити, що саме історична тематика складає важливу частину офіційної (контр)пропаганди України, і ця тенденція особливо виразна в останні роки. Аналіз чинного законодавства України засвідчує – у політико-правовому полі однозначного тлумачення пропаганди немає. Водночас державою засуджуються ворожі інформаційні напади, зовнішні спроби впливати на вітчизняний історичний наратив, а головна увага зосереджена саме на

протидії ворожій меморіальній пропаганді, а не власній стратегії пропагування у відповідній галузі.

Окреслені сюжети далекі від того, щоб претендувати на вичерпність пропонованого поняття. Йдеться лише про спробу його концептуалізації. Загалом меморіальна пропаганда мислиться як комплекс заходів та засобів поширення інформації, що спрямований на часте відтворення у суспільстві певних оціночних суджень про минуле та продукування на їх основі прогнозованих моделей політичної поведінки. Вона передбачає адекватні часу та впізнаванні на загал мовні звороти, образи, символи, що уможливають меморіалізацію вибраних історичних подій, постатей, сюжетів. У сучасному політологічному словнику можна знайти багато подібних понять – «історична політика», «терор спогадів», «політика пам'яті», «мнемоісторичний менеджмент», «політичний римейк», «війни/конфлікти пам'ятей», «постпам'ять», і ще більше пов'язаних термінів – «ідеологія», «агітація», «цензура», «політична реклама», «політична та громадянська освіта», «дезінформація», «політичний перфоменс», «пост-права», «політичний міф», «політична комунікація», «сторітелінг», «маніпулювання політичною свідомістю», «популізм» тощо. Більшість з них вкотре викриває суперечливу сутність сучасної політичної дійсності – одночасно інноваційної та ностальгійної.

У зв'язку з новітніми викликами пропаганди минулого сучасний політичний дискурс формує перед нами низку запитань: Як працює система меморіальної пропаганди? Які політичні інститути складають її основу, а які працюють у допоміжному режимі? Чи можлива взагалі політика без меморіальної пропаганди та якою має бути її частка у загальному обсязі напрямків діяльності сучасних політиків? Чи існують теми, сюжети, історії, які неможливо описати без залучення пропагандистських ресурсів? Які політичні засоби найефективніші у протидії ворожій пропагандистській лінії, а які неприпустимі для демократичної політики пам'яті? У найближчій перспективі дослідження бачимо необхідність обґрунтувати пропоноване поняття на конкретному прикладі, у чому може допомогти case-study меморіальної пропаганди на окупованих територіях України.

Використана література:

1. Ассман А. Новое недовольство мемориальной культурой; пер. с нем. Б. Хлебникова. Москва: Новое литературное обозрение, 2016. 232 с.
2. Демченко С.В. Медіаполітична система в сучасній Україні (інтегрована комунікаційна модель): Автореф. канд. політ. наук. 23.00.02; Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпро, 2004. 18 с.
3. Закон України «Про внесення зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заборони виготовлення та пропаганди георгіївської (гвардійської) стрічки». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 26, ст. 292. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2031-19?find=1&text=%EF%F0%EE%EF%E0%E3> (дата звернення: 12.11.2018)
4. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 26, ст. 219. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19?find=1&text=%EF%F0%EE%EF%E0%E3> (дата звернення: 12.11.2018)
5. Кравчук М.А. Політична пропаганда як засіб становлення і трансформації політичних режимів: Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Львів, 2006. 19 с.
6. Лікарчук Н.В. Формування іміджу політичного лідера в процесі виборчої кампанії: Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2003. 21 с.
7. Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А. М. Киридон. Київ: ДП «НВЦ«Пріоритети», 2013. 436 с.

8. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
9. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки пропаганди України за кордоном. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 квітня 2007 р. № 631. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2007-%D0%BF?find=1&text=%B3%F1%F2> (дата звернення: 23.11.2018)
10. Про внесення зміни до статті 9 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» щодо протидії ворожій пропаганді та покращення інформаційного забезпечення громадян України, постраждалих внаслідок воєнних дій, місцем проживання яких є територія Донецької та Луганської областей, де органи державної влади України здійснюють свої повноваження. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 43, ст.346. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2544-19> (дата звернення: 23.11.2018)
11. Проект Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо відповідальності за пропаганду ідей нацизму)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2024&skl=7 (дата звернення: 24.11.2018)
12. Рассел Б. Искусство мыслить. Перевод с англ. Козловой Е.Н., Назаровой О.А., Сычевой С.Г. Москва: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 1999. 240 с.
13. Резолюция 110 (II) Генеральной Ассамблеи ООН «Меры, которые должны быть приняты против пропаганды и поджигателей новой войны» 3 ноября 1947 г. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_274 (дата звернення: 25.11.2018).
14. Стоцький В. В. Комунікативні технології у політичному дискурсі ЗМІ в Україні: автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.02; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2010. 16 с.
15. Яковлева Н.І. Пропаганда як складова політичної комунікації: автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.02; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2010. 18 с.
16. Hirsch M. Surviving Images: Holocaust Photographs and the Work of Postmemory. *The Yale Journal of Criticism*. Johns Hopkins University Press. Volume 14, Number 1, Spring 2001. Pp. 5-37.
17. Fuller S. Post-Truth: Knowledge As A Power Game. London-NY: Anthem Press, 2018. 218 p.

Volianiuk O. Memorial Propaganda: an Attempt to Define the Concept

A new controversial concept of “memorial propaganda” is proposed. There are two ways to understand it: 1) as one-sided and often repeated version of the history; 2) as a possibility of political actors to representative distinct historical themes. Its actualization is connected with modern research of populism, disinformation, post-truth, memory policy, etc. (as the new terms of political science and other social and humanitarian sciences). The fundamental difference of this kind of propaganda was investigated. The memorial propaganda is not about the future of social or political development, but it’s about interpretations of the past and calls for struggle for these meanings. Special attention was paid to the threats of the memorial propaganda: the predetermined models of political behavior, disintegration of socio-political communities. Studying the central problem of the memorial propaganda – isn’t the promotion of the past, but the exclusive focus of the politicians on this activity. Such situation may be an indicator of the taste of democracy.

Analyzing the current legislation of Ukraine gave the possibility to conclude that the historical theme is an important part of official propaganda, especially in recent years. The main state’s focus is the counteracting the hostile memorial propaganda, rather than its own propaganda strategy.

Keywords: propaganda, memorialization, memory policy, post-truth, political self-determination.